

A074

Milvus milvus

(L., 1758)

Kania ruda

Rząd: szponiaste, podrząd: jastrzębiowce, rodzina: jastrzębiowate

Status występowania w Polsce

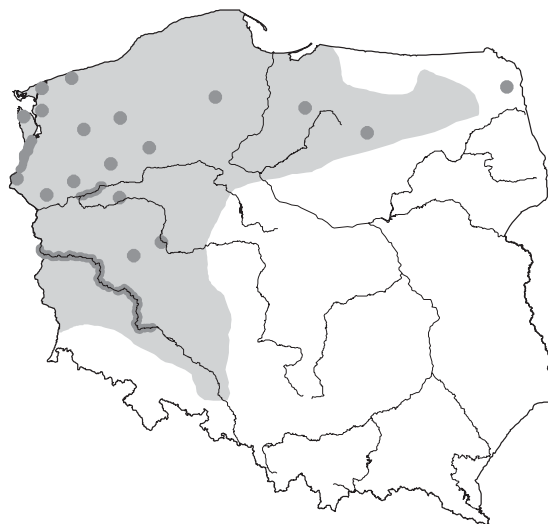
Miejscami nieliczny (na zachodzie), zwykle bardzo nieliczny ptak lęgowy; przelot obserwowany jest w całym kraju, ale słabo zauważalny.

Opis gatunku

Kania ruda jest średniej wielkości ptakiem drapieżnym, wyraźnie większym od myszołowa zwyczajnego. Wymiary: długość ciała 60–70 cm, rozpiętość skrzydeł w locie 150–165 cm, masa ciała samców 800–1000 g, samic 950–1500 g. Samice są nieco większe od samców. Upierzenie obu płci jest jednako-
we. Pióra wierzchu ciała ciemne, z szerokimi płoworudymi obrzeżeniami. Głowa jasna, szarobiaława, z ciemnymi kreskami. Ogon długi, zakończony wyraźnym wcięciem; z wierzchu rdzawy, z ciemnymi końcówkami. Pióra na piersi i brzuchu rude, z czarnymi paskami wzdłuż stosiny. U ptaka lecącego zwracają uwagę duże, białe plamy na spodzie dłoni, podłużne rozjaśnienia pośrodku wierzchu skrzydła oraz rdzawy wierzch ogona. Sylwetka w locie odznacza się długimi, wygiętymi skrzydłami i długim, głęboko wciętym na końcu ogonem. Podczas krążenia i szybownia skrzydła ułożone są w kształcie przypominającym płaską literę „M”, z częścią przedramieniową wzniesioną ku górze, a dłoniową utrzymaną płasko lub lekko opuszczoną w dół. Lot lekki i zwinny, ptaki często krążą, posługując się długim ogonem jak sterem. Upierzenie młodociane mniej kontrastowe niż u ptaków dorosłych, z licznymi jasnymi końcówkami piór pokrywowych. Głosy: wibrujące „hije hihihihije” lub „hiaa-hi-hi-hi-hi-hiaa”.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Od innych gatunków krajowych ptaków drapieżnych oba gatunki kani różnią się długim i wciętym ogonem oraz opisanym wyżej ułożeniem skrzydeł w locie. W porównaniu z kanią czarną *Milvus migrans* (A073), kania ruda odznacza się wyraźnie głębiej wciętym ogonem, jaśniejszym i bardziej kontrastowym ubarwieniem, obecnością dużych białych plam na spodzie dłoni i świecącą rudą barwą wierzchu ogona, kontrastującą z płowobrązowym grzbietem.

Biologia**Tryb życia**

Kania ruda prowadzi dzienny tryb życia. Jest gatunkiem towarzyskim, jedynie w okresie lęgowym poszczególne pary utrzymują terytoria bronione przed osobnikami swego gatunku. Poza okresem lęgowym często widuje się je w dużych grupach, liczących nawet do kilkuset osobników. Na terenach zimowania noce spędzają na wspólnych noclegowiskach.

Lęgi

Dojrzałość płciową osiąga w wieku 3–4 lat. Odbywa jeden lęg w roku. W przypadku straty lęgu na wczesnym etapie wysadywania możliwa powtórka lęgu. Na lęgowiskach pojawia się na przełomie lutego i marca. Gniazdo buduje w górnej części korony starego drzewa (często na sośnie, dębie lub buku, zależnie od lokalnej dostępności odpowiednich drzew), przeważnie w rozwidleniu pnia, pomiędzy pniem głównym a jego bocznym rozgałęzieniem albo na bocznej gałęzi z dala od pnia. Charakterystyczna wyściółka gniazda składa się ze szmat, papierów, folii i rozmaitych odpadków, natomiast brak w niej ulistnionych gałązek, ty-

powych dla wielu innych krajowych ptaków drapieżnych. Jaja składane są w kwietniu, przeważnie w pierwszej połowie miesiąca. Zniesienie liczy 1–4 jaja, najczęściej 2–3 jaja, składane w odstępach 1–3 dni. Młode klują się po ok. 35 dniach wysiadywania, w połowie maja. Okres wzrostu piskląt w gnieździe trwa ok. 50 dni. Przez pierwsze 2–3 tygodnie po kluciu samica przebywa stale przy gnieździe, pilnując, ogrzewając i karmiąc młode, podczas gdy zadaniem samca jest wówczas zdobywanie pokarmu dla całej rodziny. Począwszy od 3.–4. tygodnia życia młodych, samica również zaczyna uczestniczyć w polowaniach, a młode pozostają w gnieździe same, czekając na przyłot rodzica z pokarmem. Na przełomie czerwca i lipca młode wychodzą z gniazda na gałęzie i zaczynają trenować lot. Rodzina trzyma się w pobliżu gniazda jeszcze przez około miesiąc po wylocie młodych, ptaki młode opuszczają terytorium lęgowe w sierpniu, a dorosłe można obserwować w okolicy gniazda nawet do października. Dane na temat lokalnego zagęszczenia populacji lęgowej w kraju są nieliczne. Największe zagęszczenie par lęgowych w Polsce odnotowano w latach 90. na Pomorzu Zachodnim, gdzie w Puszczy Wkrzańskiej na powierzchni 240 km² gnieździło się 28–30 p. (11,7–12,5 p./100 km²), a w Puszczy Goleniowskiej na powierzchni 630 km² stwierdzono 37–52 p. (5,9–8,2 p./100 km²). Wysokie zagęszczenie stwierdzono także lokalnie na Dolnym Śląsku, gdzie na 30-km odcinku Odry między Malczycami a Ścinawą gniazdowało 5–6 p. (1,6–2,0 p./10 km biegu rzeki).

Wędrowki

Kania ruda należy do tzw. migrantów krótkiego zasięgu. Populacje południowoeuropejskie pozostają na zimę na terenach lęgowych, a ptaki ze środkowej Europy, w tym z Polski, podejmują krótką wędrowkę na południowy zachód kontynentu. Przyłot kani rudej na krajowe lęgowiska następuje w lutym, a ich opuszczanie rozpoczyna się w sierpniu i trwa aż do końca października. Wędrowka odbywa się w ciągu dnia, ptaki lecą zwykle w grupach, niekiedy nawet do kilkuset osobników.

Ptaki młode opuszczają miejsca lęgu kilka tygodni wcześniej niż rodzice, przeważnie już w sierpniu, podczas gdy odlot dorosłych ptaków następuje głównie we wrześniu, a nawet październiku.

Zimowanie

Zimowiska kani rudej położone są głównie w basenie Morza Śródziemnego: w Hiszpanii, Portugalii i na południu Francji. Jednakże w ciągu ostatnich ok. 30 lat coraz częściej notowane są przypadki pozostawania niewielkich grup kań rudych na zimę, na północy Francji, w Szwajcarii i w wielu regionach Niemiec. Doniesienia o zimujących kaniach rudych pochodzą z Polski, a nawet z południowej Szwecji. Uważa się, że na stopniową zmianę zachowań migracyjnych mogły mieć wpływ występujące od kilku dziesięcioleci łagodne zimy, a także nowe źródła

pokarmu, które pozwoliły na utrwalenie tego typu zachowania. Prawdopodobnie sprzyjało temu zdobywanie pokarmu na wysypiskach śmieci oraz zbieranie martwych zwierząt leżących przy drogach i torach kolejowych oraz pod liniami energetycznymi.

Pokarm

Kania ruda jest drapieżnikiem korzystającym z bardzo różnorodnych źródeł pokarmu. Z tego względu najlepsze warunki do życia znajduje na obszarach o urozmaiconym krajobrazie, zapewniających wysoką różnorodność środowiska na terenach łowieckich. Jej dieta składa się przeważnie z drobnych gryzoni, ptaków i ryb, przy czym proporcje ilościowe poszczególnych rodzajów zdobyczy bardzo się zmieniają w zależności od lokalnych warunków. Częstym i charakterystycznym źródłem pokarmu obu gatunków kani jest padlina i resztki zbierane na wysypiskach śmieci. W dolinach rzecznych i na pojezierzach kania ruda często chwytą ryby, choć ich udział w diecie nie jest tak duży, jak u kani czarnej. Kania ruda poluje zazwyczaj w promieniu do 3–5 km od swego gniazda, ale poszukując pożywienia potrafi oddalić się na znaczną odległość, nawet do 12 km. Wypatrując zdobycz, przeważnie oblatuje rozległe tereny rolnicze i zbiorniki wodne albo odwiedza wiejskie śmietniki i duże wysypiska śmieci. Zdarza się również, że poluje przy ruchliwych drogach i autostradach, wypatrując martwych zwierząt przejechanych przez samochody. Potrafi też atakować inne ptaki drapieżne, aby odebrać im pokarm.

Występowanie

Siedlisko

W Polsce kania ruda związana jest z terenami o urozmaiconym krajobrazie, z udziałem większych kompleksów leśnych, łąk i zbiorników wodnych (rzeki, stawy, jeziora). Typ drzewostanu ma mniejsze znaczenie, istotne jest natomiast mozaikowo ukształtowane otoczenie, w którym sąsiadują ze sobą płaty różnorodnych siedlisk: różnych typów pól, łąk, mokradeł, itp. Z tego powodu, mimo mniejszej zależności od obecności zbiorników wodnych niż u kani czarnej, kania ruda spotykana jest u nas często w dolinach rzecznych oraz na pojezierzach. W Niemczech ptak ten gniazduje również często w typowym krajobrazie rolniczym, z dala od większych wód. Jest gatunkiem preferującym skraj lasu, w większych kompleksach leśnych zasiedla jedynie obrzeża lub otoczenie większych polan śródleśnych.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

- 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi łąkami ramienic *Charetea*
- 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*
- 3270 Zalewane muliste brzegi rzek

- 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*)
 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*)
 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagenion*)
 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulose-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*)
 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*), olsy źródłiskowe
 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*)

Rozmieszczenie geograficzne

Kania ruda występuje głównie na terenie Europy. Areal łągowisk podgatunku *M. m. milvus* ograniczony jest niemal wyłącznie do zachodniej, środkowej i fragmentów południowej części tego kontynentu, z niewielkimi obszarami leżącymi poza zwartym zasięgiem w północno-zachodniej Afryce, na Kaukazie i w Azji Mniejszej. Na Wyspach Zielonego Przylądka występuje zagrożona populacja endemicznego podgatunku *M. m. fasciicauda* (zwanego kanią zielonoprzyłądkową), ubarwieniem przypominającego kanię czarną.

Rozmieszczenie w Polsce

W Polsce kania ruda gnieździ się niemal wyłącznie w zachodniej i północnej części kraju, w szczególności na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce, a poza tym na Dolnym Śląsku, Pomorzu Środkowym i Gdańskim oraz na Warmii i Mazurach. W Polsce centralnej i południowo-wschodniej praktycznie nie występuje.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą, którego nie dotyczą zwolnienia od zakazów wynikające z wykonywania czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej, wymagający ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu lub regularnego przebywania (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237) Polska czerwona księga zwierząt (2001): NT gatunek niższego ryzyka, ale bliski zagrożenia

Status zagrożenia w Europie: S gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni
 BirdLife International: SPEC 4

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.1, załącznik I

Konwencja Berneńska: załącznik II

Konwencja Bońska: załącznik II

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Kania ruda, jako gatunek występujący na terenach o urozmaiconym krajobrazie (m.in. na pojezierzach i w dolinach rzek), stosunkowo często gniazduje na obszarach chronionych, takich jak obszary chronionego

krajobrazu, parki krajobrazowe (np. PK Doliny Dolnej Odry na Pomorzu Zachodnim, Sierakowski PK w Wielkopolsce, PK Doliny Baryczy na Dolnym Śląsku), a nawet parki narodowe (np. Wigierski PN).

Dzięki wpisaniu na listę gatunków objętych ochroną strefową miejsc rozrodu i stałego przebywania, od roku 1995 znaczna część drzewostanów gniazdowych kani objęta jest ochroną w postaci stref ochronnych wokół gniazd.

Rozwój i stan populacji

Szacunki wielkości europejskiej populacji łąkowej kani rudej podają dla lat 90. liczbę 19 000–24 000 p. Najliczniej gatunek ten zamieszkuje Niemcy (10 000–12 000 p. w latach 1990–1994), Francję (3000–5000 p.), Hiszpanię (3350–4050 p.) i Szwajcarię (800–1200 p.).

Sytuacja krajowej populacji kani rudej uległa w ciągu XX w. znaczącej zmianie. Na początku tego stulecia kania ruda była w wielu regionach Europy, w tym i na terenach dzisiejszej Polski, ptakiem bardzo rzadkim lub niewystępującym wcale. Szybka odbudowa populacji gatunku w krajach zachodnioeuropejskich, jaka miała miejsce w latach 70., zaowocowała obserwowanym od końca lat 80. wyraźnym wzrostem jego liczebności również w Polsce. O ile w latach 50. i 60. liczebność kani rudej oceniano w kraju na zaledwie ok. 50–80 par, to już w połowie lat 80. wynosiła ona ok. 300 p., a aktualne dane pozwalają podnieść tę wartość do 650–720 p. Pomimo tak znacznego wzrostu wielkości populacji, zasadniczy areal występowania gatunku nie uległ istotnej zmianie i nadal obejmuje jedynie zachodnie i północne regiony kraju. Obserwowany w Polsce wzrost liczebności kani rudej związany jest niewątpliwie z korzystną sytuacją tego gatunku na terenie wschodnich Niemiec, gdzie od lat 70. populacja wzrosła lokalnie o 400%. Niedawne doniesienia o zmniejszeniu liczebności u naszych zachodnich sąsiadów, związanym m.in. ze zmianami w rolnictwie po objęciu wschodnich Niemiec wspólną polityką rolną, każą z uwagą obserwować dalszy rozwój krajowej populacji.

W latach 90. kania ruda występowała najliczniej w następujących ostojach ptaków: na Pomorzu Zachodnim (łącznie 300–320 p.) – Zalew Kamieński (do 8 p.), Dolina Dolnej Odry (27–34 p.), Ostoja Cedyńska (8–12 p.), Puszcza Goleniowska (37–52 p.), Ostoja Wkrzańska (28–30 p.), Ostoja Drawska (8–10 p.), Ostoja Ińska (19–22 p.), Lasy Puszczy nad Drawą (15–20 p.), Ostoja Witnicko-Dębnieńska (8–11 p.) i Wybrzeże Trzebiatowskie (6–8 p.); w Wielkopolsce i na Ziemi Lubuskiej (180–200 p.) – Puszcza Notecka (21–23 p.), Wielki Łęg Obrzański (6–7 p.), Ostoja Rogalińska (9 p.), Puszcza nad Gwdą (8 p.), Dolina Dolnej Noteci (5–8 p.), Dolina Środkowej Odry (7–16 p.) i Puszcza Barlinecka (8–12 p.); na Śląsku (90–100 p.) – Łęgi Odrzańskie (10–12 p.); na Warmii i Mazurach (40–50 p.) – Lasy Iławskie (5–8 p.), Puszcza Napiwodzko-Ramucka (10–12 p.); na Pomorzu Środko-

wym i Gdańskim (40–50 p.) – Bory Tucholskie (18–20 p.); na Podlasiu – Puszcza Augustowska (4–7 p.); Lubelszczyzna i Małopolska (do 11 p.).

W ostatnich dziesięcioleciach zaobserwowano w Polsce zmianę stosunku liczebności obu gatunków kani. O ile jeszcze w połowie lat 80. kania ruda była u nas mniej liczna niż kania czarna (300 p. kani rudej i 500 p. kani czarnej), to w ciągu lat 90. sytuacja uległa odwróceniu (aktualnie 650–720 p. kani rudej i 300–400 p. kani czarnej).

Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce:

- utrata siedlisk gniazdowych i siedlisk żerowania w wyniku rozwoju turystyki i rekreacji w pobliżu zbiorników wodnych;
- utrata siedlisk gniazdowych i siedlisk żerowania w wyniku zmian reżimu hydrologicznego rzek, zmieniających częstość i długość zalewów w dolinach rzecznych;
- utrata siedlisk gniazdowania w wyniku wycięcia starodrzewu na obszarach leśnych w sąsiedztwie zbiorników wodnych;
- utrata siedlisk gniazdowania w wyniku usuwania starodrzewu z międzywala dolin rzecznych;
- utrata siedlisk żerowania w wyniku intensyfikacji rolnictwa i związanej z nią likwidacji różnorodności otwartego krajobrazu (likwidacja zabagnień i oczek wodnych, usuwanie zadrzewień, tworzenie rozległych monokultur);
- utrata siedlisk żerowania w wyniku zabudowy hydrotechnicznej dolin rzek, powodującej obniżenie różnorodności siedlisk w dolinach rzecznych;
- utrata siedlisk żerowania w wyniku zmiany ekstensywnie użytkowanych łąk i pastwisk w intensywnie użytkowane uprawy;
- drapieżnictwo, a zwłaszcza rabowanie łęgów przez kruka i wronę siewą;
- kolizje z napowietrznymi liniami energetycznymi, a także kolizje z elektrowniami wiatrowymi, zwłaszcza ustawianymi w dolinach rzecznych i miejscach koncentracji ptaków;
- bezpośrednie zatrucie osobników powodowane przez chemiczne zanieczyszczenie środowiska, a zwłaszcza niekontrolowane zrzuty substancji chemicznych do wód oraz zjadanie padliny zawierającej śrut ołowiany.

Dla uniknięcia nieporozumień wynikających z możliwości odmiennego rozumienia zapisów powyższego tekstu przez osoby należące do różnych grup zawodowych, należy go interpretować w duchu zapisów zamieszczonych w części wstępnej Poradnika (str. 19).

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- poważnie ograniczyć plany zabudowy hydrotechnicznej dolin rzecznych i plany przekształceń reżimu hydrologicznego rzek;
- w uzasadnionych przyrodniczo przypadkach wprowadzić korektę instrukcji gospodarowania wodą na zbior-

nikach już istniejących, tak by w dolinie rzeki poniżej piętrzenia utrzymane zostały okresowe zalewy wiosenne;

- użytkować doliny rzeczne zgodnie z dotychczasową ewidencją gruntów;
- zachować i odtwarzać lasy nad brzegami zbiorników i cieków wodnych, zwłaszcza zalewowe;
- nie usuwać wszystkich lasów i zadrzewień nadrzecznych z międzywala (należy kształtować ich formę przestrzenną, tak by umożliwiała ona przejście wielkiej wody i lodu);
- popierać ekstensywne rolnictwo związane z utrzymaniem zróżnicowanego krajobrazu rolniczego;
- ograniczyć wędkowanie i biwakowanie na wyznaczonych odcinkach brzegów rzek i jezior (w pobliżu miejsc łęgowych kani) w okresie od początku kwietnia do końca lipca;
- utworzyć strefy ochronne na zbiornikach wodnych (jeziora, większe rzeki) w pobliżu miejsc gniazdowania kani, z zakazem używania sprzętu wodnego (jachty, kajaki, łódzie motorowe, itp.) w okresie od początku kwietnia do końca lipca;
- ograniczyć użycie śrutu ołowianego w amunicji myśliwskiej stosowanej do polowań na ptaki wodno-błotne.

Dla uniknięcia nieporozumień wynikających z możliwości odmiennego rozumienia zapisów powyższego tekstu przez osoby należące do różnych grup zawodowych, należy go interpretować w duchu zapisów zamieszczonych w części wstępnej Poradnika (str. 20).

Propozycje badań

Zbadać:

- rozmieszczenie stanowisk i liczebność populacji łęgowej;
- wybiórczość siedliskową (gniazdową i żerowską);
- sukces łęgowy w zależności od warunków siedliskowych;
- wpływ drapieżnictwa, a zwłaszcza ptaków krukowatych i gołębiarza, na sukces łęgowy;
- rozmieszczenie zimowisk i tras przelotu populacji łęgowej;
- skuteczność czynnej ochrony gatunku.

Monitoring

- coroczne liczenie ptaków łęgowych na losowych powierzchniach rzędu 300–500 km² połączone z oceną udatności łęgów. Metodyka do ustalenia;
- co 3 lata należy przeprowadzać liczenia na powierzchniach próbnych wyznaczonych w największych krajowych ostojach kani. Metodyka do ustalenia.

Bibliografia

- ADAMSKI A., 1994. Ekologia rozrodu kani rdzawej *Milvus milvus* w dolinie środkowej Odry. *Ptaki Śląska*, 10: 19–36.
- ADAMSKI A., LONTKOWSKI J., MACIOROWSKI G., MIZERA T., RODZIEWICZ M., STAWARCZYK T., WACŁAWEK K. 1999. Rozmieszczenie i liczebność rzadszych gatunków ptaków drapieżnych w Polsce w końcu XX. wieku. *Not. Orn.*, 40: 1–22.
- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.

A074

BAZA DANYCH POLSKIEGO ATLASU ORNITOLOGICZNEGO. Zakład Ornitologii PAN.

BEDNORZ J., KUPCZYK M., KUŹNIAK S., WINIECKI A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia Faunistyczna. Poznań, 640 s.

BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.

DYRCZ A. 2001. *Milvus milvus* (Linne, 1758) – Kania ruda. W: Głowaciński Z. (red.) 2001. Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. Warszawa, s. 134–135.

DYRCZ A., GRABIŃSKI W., STAWARCZYK T., WITKOWSKI J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Wrocław, 525 s.

HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and

Abundance. London, 903 s.

ORTLIEB R. 1989. Der Rotmilan. Die Neue Brehm-Bücherei 532. Wittenberg Lutherstadt, 160 s.

THIOLLAY J.-M. 2001. The Red Kite in Europe: unprecedented decline and call for action. *WWGBP Newsletter*, 29/32: 2–3.

TOMIAŁOJĆ L. 1990. Ptaki Polski; rozmieszczenie i liczebność. Warszawa, 462 s.

TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.

TUCKER G. M., HEATH M. F. (red.) 1994. Birds in Europe; their conservation status. Conservation Series No. 3. BirdLife International, Cambridge, 600 s.

Artur Adamski